

بررسی روند ارزیابی در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی جهان

اعتبارسنجی در طول دو دهه گذشته، دولتهای جهان سؤالات جدیدی پیرامون کیفیت و انسجام نظام های آموزش عالی خود مطرح نموده اند. این توجه جدید به تضمین کیفیت نمایانگر یک روند دراز مدت و بخشی از پاسخ هر کشور به گسترش، پیچیدگی و تنوع آموزش عالی می باشد که به صورت افزایش ثبت نام و نزدیک شدن به آموزش عالی توده ای و همگانی نمود پیدا کرده است. مسایلی که اعتبار سنجی امروزه با آن مواجه است از برخی جنبه ها جدید است. برای مثال بحث های زیادی درباره چگونگی ارزیابی، استانداردهای علمی مؤسساتی که با روشهای الکترونیکی و بر خط به دانشجویان خدمات ارائه می کنند، وجود دارند. مسایل و موضوعاتی که به واسطه این رویکردهای جدید ظهور می کند، چالش برانگیز است، اما می تواند به عنوان یک دگرگونی در بحرانهای مداومی باشد که نمایندگی های اعتبار سنجی همواره با آنها مواجهند. عمدتاً سؤالات اصلی اقدامات اعتبار سنجی هنوز بر شایستگی و انسجام اقدامات یک مؤسسه و اثر بخش بودن آن اقدامات در تحقق نتایج مطلوب متمرکز است.

در نتیجه این توجه مضاعف به ارزیابی تحصیلی، هزاران نفر وارد کار فراهم آوردن خدمات تخصصی ارزیابی شدند و بسیاری از آنان دریافتند که آمادگی لازم برای این چالش را ندارند و برای تأمین نیازهای مشترک خود تلاش کردند تا تخصص «ارزیابی آموزشی» را به وجود آورند. این حوزه اکنون، نشریات، خبرنامه ها و کتاب های مخصوص به خود و همچنین سازمان ها، مقررات، شرکت ها، مؤسسات، آموزش ها، برنامه های تحقیقاتی و «استاندارد» های خود را داراست. در سال های دهه ۱۹۶۰ این پیش بینی همواره به گوش می رسید که ارزیابی تحصیلی شکل یافته، یک هوس زودگذر است و امروز نادرست بودن این پیش بینی روشن شده است.

سیستم های ارزیابی، بخش مهمی از برنامه راه اندازی، فعالیت و توسعه یک مجموعه را تشکیل می دهند. تنها به کمک یک سیستم ارزیابی مناسب است که می توان دریافت که آیا اهداف راه اندازی مجموعه (دانشگاه، سازمان، پروژه و ...) محقق شده یا نه و نقاط قوت و ضعف آن کجاست. علاوه بر این هدف که عمدتاً ماهیت درون سازمانی دارد، سیستم های ارزیابی، با اهداف برون سازمانی نیز طراحی می شوند، مثلاً به این خاطر که افرادی که خواهان بهره گیری از نوع خاصی از خدمات هستند، بتوانند از میان سازمان ها و نهادهای ارائه دهنده آن نوع خدمت، برترین ها را بشناسند. از اینجا می توان مشاهده کرد که سیستم های ارزیابی را دست کم می توان به دو گروه اصلی تقسیم کرد: سیستم های ارزیابی معطوف به «رتبه بندی» و سیستم های ارزیابی معطوف به «تحلیل و توسعه». با توجه به این که سیستم های ارزیابی از نظر شیوه جمع آوری داده ها، تحلیل و روش رایج گزارش نهایی، ممکن است با یکدیگر متفاوت باشند، شناخت هدف ارزیابی، نخستین بخش طراحی یک سیستم مناسب ارزیابی است. هرگونه بحثی در باب رویکرد به کار رفته نسبت به سنجش دانشگاه باید با فهم روشن از این مسئله آغاز شود که ارزیابی

دانشکده برای به دست آوردن چه چیزی طراحی شده است (ردمون ، ۱۹۹۹)

ارزیابی معطوف به تحلیل و توسعه ممکن است در قرارداد با یک دانشگاه و به خواست رییس دانشگاه جهت کمک به پیشرفت آن مورد استفاده قرار گیرد. در چنین موردی، تحلیل‌های عمیق صورت می‌گیرد و معمولاً بیشترین میزان تفکر و خلاقیت صرف یافتن «دلایل ضعف‌های موجود» و «راه‌حل خلاق رفع آن ضعف‌ها» می‌شود و در نهایت نیز نخستین کسی که از نتیجه ارزیابی مطلع می‌شود، رییس دانشگاه است. اعتبارسنجی واژه مشکلی است؛ زیرا کشورها در چگونگی تعریف این واژه اختلاف نظر دارند. در آمریکا، اعتبارسنجی به عنوان نشانه کیفیت تعریف می‌شود که بر اساس آن یک مؤسسه آموزشی یا برنامه علمی دانشگاهی اطلاعاتی را برای یک هیئت خارجی که به طور مستقل آن اطلاعات را ارزیابی می‌نماید، فراهم می‌کند و آن هیات توضیحاتی کلی درباره ارزش یا کیفیت آن مؤسسه یا برنامه ارائه می‌دهد. نقش اصلی اعتبارسنجی، تأیید صلاحیت عمومی یک مؤسسه آموزشی یا برنامه دانشگاهی است.

نماینده‌های اعتبارسنجی بازبینی‌های مؤسسه‌ای را سازماندهی و اجرا می‌کنند، با اطلاعاتی که از این بررسی‌ها فراهم می‌شود، تصمیماتی در خصوص تایید یا عدم تایید مؤسسه اتخاذ می‌گردد. این تصمیمات آشکارا اعلام می‌شوند و پیامدهایی برای مؤسسات اعتبارسنجی شده و سایر مؤسسات و برخی از نمایندگی‌های دولتی خاص به همراه دارند.

مسایلی که اعتبارسنجی امروزه با آن مواجه است از برخی جنبه‌ها جدید است. برای مثال بحث‌های زیادی درباره چگونگی ارزیابی استانداردهای علمی مؤسساتی که با روشهای الکترونیکی و بر خط به دانشجویان خدمات ارائه می‌کنند و همچنین مؤسسات جدیدی که بخشی از دارایی خود را از طریق مشارکت‌های منفعت‌زا کسب می‌کنند، وجود دارند. مسایل و موضوعاتی که به واسطه این رویکردهای جدید ظهور می‌کند، چالش برانگیز است، اما می‌تواند به عنوان یک دگرگونی در بحرانهای مداومی باشد که نمایندگی‌های اعتبارسنجی همواره با آنها مواجهند

مفهوم ارزیابی و ضرورت انجام آن

به طور کلی ارزیابی، فرآیند تعیین، تهیه و گردآوری داده‌ها و اطلاعات به منظور قضاوت و تصمیم‌گیری جهت بهبودی است. بر این اساس هدف اصلی ارزیابی درونی فراهم آوردن اطلاعات مناسب، مرتبط و به روز درباره واحد آموزشی به منظور تهیه آینه‌ای جهت قضاوت درباره کیفیت و استفاده از فرصت‌های موجود برای اصلاح نقطه ضعفها و بهبود کیفیت از طریق ایجاد دل‌بستگی و مشارکت مستقیم خود اعضا و واحد مورد ارزیابی است.

این رویکرد در دو دهه گذشته در سطح جهان کاربرد وسیعی در آموزش عالی پیدا کرده است و آثار مثبت اجرای آن در نظام آموزش عالی و در بهبود مستمر کیفیت در سطح ملی و بین‌المللی آشکار شده است.

اجرای ارزیابی مستمر در آموزش عالی متشکل از دو فرآیند: الف) ارزیابی درونی، ب) ارزیابی برونی. در فرآیند ارزیابی درونی پس از گردآوری و تحلیل داده‌ها، نسبت به کیفیت عوامل مختلف نظام مورد ارزیابی قضاوت به عمل می‌آید. سپس پیشنهاد برای بهبودی عرضه می‌شود و گزارش ارزیابی درونی تدوین می‌گردد. بر پایه گزارش ارزیابی درونی،

هیئت همگنان به فرآیند ارزیابی برونی می پردازد. هدف از اجرای فرآیند ارزیابی برونی تنها به قاضی نرفتن است. به عبارت دیگر، منظور از ارزیابی برونی آن است که نتایج ارزیابی درونی مورد بازنگری و قضاوت همگان و همکاران دیگر قرار گیرد.

کیفیت و تاریخچه ارزیابی در کشورهای مختلف کیفیت امروزه در رأس امور اغلب سازمانها قرار گرفته و می توان گفت بهبود کیفیت از مهمترین وظایفی است که هر مؤسسه با آن روبرو می باشد. تعریف کیفیت به دلیل ذهنی بودن اغلب پیچیده و سنجش آن دشوار است. این واژه (Qualitas) ترجمه یونانی از اصطلاحی است که توسط افلاطون و ارسطو برای تفکیک ماهیت اشیاء به کار برده می شد و کیفیت یک شیء شامل خواصی بود که آنرا از انواع اشیاء دیگر متمایز می ساخت.

در خصوص آغاز حرکت کیفیت بایستی به منابع کیفیت در صنعت رجوع کرد؛ چرا که مفاهیم، روش شناسی و مدل‌های کیفیت برای اولین بار در صنعت به کار برده شده اند. توجه نسبت به بهبود و تضمین کیفیت در واقع پس از جنگ جهانی دوم و به دنبال یک سده کمی گرایی ظهور کرد. شاید بتوان گفت ژاپن اولین کشوری بود که کیفیت در تولید را سرلوحه وظایف مدیران قرار داد و به جهانیان نشان داد مدیریت مبتنی بر کیفیت چگونه منشأ تحول می شود. توجه به کیفیت و بهبود آن در آمریکا در دهه ۱۹۸۰ بصورت جدی و گسترده به موازات تسلط ژاپنی ها بر بازارهای جهانی آغاز شد، هرچند که تفکرات درباره کیفیت اساساً در دهه های ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ توسط ادوارد دمینگ و سایرین توسعه داده شد، اما توجه به بهبود و تضمین کیفیت دیرتر از آن گسترش یافت. ارزیابی و اعتبارسنجی در نظام آموزش عالی آمریکا

ایالات متحده آمریکا دارای تجربه ۱۰۰ ساله در ارزشیابی و اعتبارسنجی کیفیت آموزش عالی است. همانطور که پیشتر نیز ذکر شد ارزشیابی و اعتبارسنجی را بایستی وجه ممیز آموزش عالی آمریکا قلمداد کرد. نظام اعتبار سنجی در آمریکا در پاسخ به رشد گسترده آموزش عالی متنوع ایجاد شده است. حکایت اعتبار سنجی در این کشور هم کهن و هم جدید است. نمایندگیهای اعتبار سنجی که بدنه اصلی نظام اعتبار سنجی را در آمریکا تشکیل می دهند، در اوایل قرن ۲۰ در پاسخ به موقع به رشد روز افزون مؤسسات جدید تشکیل شدند. در واقع این نمایندگیها و اقدامات آنها موجب شده است که اکثر مؤسسات آموزش عالی همواره با عدم قطعیت در خصوص تداوم فعالیت های خود مواجه باشند و به صورت مستمر در حفظ و ارتقاء کیفیت خود و پاسخگویی به نیازهای منطقه ای و استانداردهای کیفیت بکوشند.

نمایندگیهای اعتبار سنجی در آمریکا عبارتند از:

-انجمن مدارس و کالج های ایالات مرکزی

-انجمن شمال مرکزی

-انجمن مدارس و کالج های نیوانگلند

-انجمن مدارس و کالج های شمال غرب

-انجمن مدارس و کالج های جنوبی

-انجمن مدارس و کالج های غربی

در این انجمن ها دو سیستم جداگانه اعتبار سنجی وجود دارد و نمایندگیهای جداگانه ای نیز برای اجرای این سیستم تأسیس شده اند که عبارتند از:

-نمایندگیهای اعتبار سنجی مؤسسه ای که مؤسسات آموزش عالی را بطور کلی مورد ارزیابی قرار می دهند.

-نمایندگیهای اعتبار سنجی برنامه که برنامه های علمی و تخصصی دانشگاهی را مورد ارزیابی قرار می دهند.

امروزه در آمریکا ۵۰ نمایندگی اعتبارسنجی وجود دارد که ۱۰ مورد آن نمایندگی اعتبارسنجی مؤسسه ای و ۴۰ مورد آن نمایندگی اعتبارسنجی برنامه ای می باشند.

فرآیند اعتبارسنجی نیز به ترتیب ذیل می باشد:

-خودارزیابی

-اعلام داوطلبی برای اعتبارسنجی

-بازدید از محل توسط هیئت بیرونی

-تصمیم گیری در خصوص وضعیت اعتبارسنجی مؤسسه / برنامه

این نظام با توجه به تجربه غنی چندین و چند ساله خود الگوی مفیدی برای سایر کشورها فراهم کرده است. چالشهای جدید و نو ظهور برای آموزش عالی منجر به ایجاد خط مشی های جدیدی شده است. از ویژگیهای بارز و قابل توجه نظام اعتبارسنجی آمریکا اینست که این نظام اقدامات مربوط به ارزیابی کیفی نظام آموزش عالی را در سه سطح دولت مرکزی، دولت ایالتی و نمایندگی اعتبارسنجی بسط داده است و کشورهایی که در صدد الگو برداری از این نظام هستند، باید به میزان زیادی در ابتدا شرایط و ویژگیها و تقسیم بندیهای جغرافیایی خود را در رابطه با ویژگیهای مذکور مدنظر داشته باشند.

ارزیابی و اعتبارسنجی در نظام آموزش عالی سوئیس آموزش عالی در کشور سوئیس دارای پیشینه قوی و قابل توجهی است و دانشگاههای این کشور در قرن گذشته عملکرد قابل قبولی را نشان داده اند. ارزشیابی نظام دانشگاهی در سوئیس زیر نظر کمیسیون دانشگاههای سوئیس انجام می شود. این کشور در اواخر قرن گذشته همگام با دیگر کشورهای اروپائی در زمینه تضمین کیفیت در دانشگاهها اقداماتی را آغاز کرد. در این میان الگوی اعتبارسنجی از الگوهای بود که مورد توجه قرار گرفت. اعتبارسنجی نظام دانشگاهی در سوئیس از سال ۲۰۰۰ آغاز شده و برنامه های دقیقی برای نهادینه کردن این شیوه ارزشیابی در سطح دانشگاهها و مراکز آموزش عالی تدوین شده است. مرکز اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دانشگاههای سوئیس (QAQ) رویه های اعتبارسنجی دانشگاهها را در سوئیس تصریح کرده است. ۷ موافقت همکاری بین دولت فدرال و دانشگاهها در ۱۴ دسامبر ۲۰۰۰ منعقد شده است. یک راهنمای اجرایی برای اینکار بوسیله کنفرانس دانشگاهها سوئیس در نشست ۵ دسامبر ۲۰۰۲ تدوین گردیده است. این راهنما از اول سال ۲۰۰۴ به صورت اجباری اجرا می شود. مجموعه این اقدامات باعث شده است که اعتبارسنجی

فرایندی شفاف و رسمی که با استفاده از استانداردهای تعریف شده برای آزمون اینکه آیا مؤسسات یا برنامه های دایر در سطح دانشگاهها حداقل الزامات کیفیت را دارا هستند، باشد. اهداف اعتبارسنجی در این کشور افزایش دهنده وضوح عملکرد دانشگاهها در سطح ملی و بین المللی، یاری به دانشجویان، بازنمایی عملکرد دانشگاهها، سیاستمداران، کارکنان و سایر افراد ذینفع و تصمیم سازان در جهت گسترش شناخت بین المللی و بهبود مقایسه درجات علمی اعلام شده است. نظام اعتبارسنجی در این کشور به صورت داوطلبانه است و مطابق با موافقت نامه بین دولت و دانشگاهها، اعتبارسنجی ممکن است به مؤسسات خصوصی یا دولتی و یا دانشگاهها واگذار شود. هماهنگ با فعالیت های بین المللی در این زمینه فرآیند اعتبارسنجی شامل سه گام است؛ خود ارزشیابی که بوسیله خود دانشگاه انجام می شود، ارزشیابی بیرونی و نهایتاً اعتبارسنجی که بوسیله یک گروه مستقل و بر اساس پیشنهاد تیم ارزشیابی بیرونی اجرا می شود. تصمیم گیری در خصوص چگونگی اعطای اعتبار بوسیله مجمع دانشگاههای سوئیس و پیشنهاد QAQ صورت می گیرد. در سوئیس مرکز دیگری به نام سرویس اعتبارسنجی SAS وجود دارد که اعتبارسنجی در بخشهای صنعتی، تجاری و در پاره ای موارد آموزشی را به عهده دارد SAS. مسئول رسیدگی به نظام کیفیت مطابق استانداردهای اتحادیه اروپایی است. سرویس اعتبارسنجی سوئیس عمدتاً بر اساس استانداردهای ISO عمل می کند و عموماً روال خود ارزشیابی، ارزشیابی بوسیله هیئت همگنان و اعطای اعتبار را رعایت می کند.

البته ذکر این نکته ضروری است که در سوئیس مراکز دیگری نیز درگیر ارزشیابی دانشگاهها هستند که از بین آنها می توان به SWISS UP اشاره کرد که در زمینه رتبه بندی فعالیت می کند. ارزیابی و اعتبارسنجی در نظام آموزش عالی هند

ساختار نظام آموزشی هند از نظام ۱۰+۲ (ده سال آموزش عمومی و دو سال دوره دوم آموزش متوسطه) پیروی می کند. اما از لحاظ سن پذیرش، تعداد روزهای کاری، تدریس به زبان هندی یا انگلیسی و ... تفاوت هایی بین ایالتها وجود دارد. برای ورود به دانشگاهها و مؤسسه های آموزش عالی در هندوستان، داشتن مدرک دیپلم دبیرستان الزامی است. اکثر دانشگاهها بخصوص در رشته های پزشکی و مهندسی به علت محدودیت گنجایش، معدل دیپلم دبیرستان را شرط ورود قرار داده اند و دارندگان معدل های بالاتر در اولویت قرار می گیرند. نظام تحصیلی در اکثر دانشگاههای هندوستان سالیانه و در تعداد کمی از دانشگاهها نیم سالی است. مراکز آموزش عالی در هندوستان از این قرار می باشند:

-دانشگاهها و مؤسسات و مراکز پژوهشی که از طرف دولت مرکزی اداره می شوند؛

-دانشگاهها و مؤسسات و مراکز پژوهشی که از طرف دولت ایالتی اداره می شوند؛

-کالج هایی که به دانشگاهها وابسته هستند؛

-کالج های خصوصی؛

ارزشیابی و اعتبارسنجی مؤسسات آموزش عالی در هند از طریق شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی صورت می

گیرد. این شورا در پی خط مشی ملی در آموزش که بر ارتقاء کیفیت در آموزش عالی تأکید داشت در سال ۱۹۹۴ به صورت یک مرکز مستقل اعتبارسنجی ملی آغاز به کار نمود. چشم انداز این شورا عبارتست از: کیفیت بخشی اجزاء و مؤلفه های تعریف شده آموزش عالی هند از طریق تلفیق ارزشیابی درونی و بیرونی، ارتقاء و حمایت از نوآوریها. به منظور ارزشیابی یک مؤسسه، شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی فرآیندی سه مرحله ای را طی می کند که تلفیقی از خود ارزشیابی و بازبینی همگنان می باشد.

آماده سازی گزارش خود-ارزشیابی از سوی مؤسسه، ارائه آن به شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی و تجزیه و تحلیل درون سازمانی گزارش توسط شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی، بازدید هیئت همگنان از مؤسسه به منظور تأیید گزارش خود ارزشیابی و ارائه برونداد ارزشیابی به شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی، رتبه دهی و صدور گواهینامه اعتبارسنجی که مبتنی بر گزارش ارزشیابی هیئت همگنان می باشد، چارچوب کلی فرآیند اعتبارسنجی را تشکیل می دهند.

به منظور حصول اطمینان از تضمین کیفیت به صورت یک بخش اساسی از عملکرد مؤسسات، شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی، واحدهای سازمانی تضمین درونی کیفیت را در مؤسسه های ارزشیابی شده ایجاد نموده است. از جمله دستاوردهای شورای ملی ارزشیابی و اعتبارسنجی، تنظیم برنامه های مبتنی بر نیاز در مؤسسه ها، مشارکت دادن کارفرمایان در تهیه و تنظیم برنامه های درسی، افزایش تمرکز دانشگاهها بر ارائه خدمات و سرویس های حمایتی دانشجویان، تغییر در سیاست ها و کنش های مدیریتی، تشخیص و شناسایی ذینفعان و سهیم نمودن آنها در امور، در نظر گرفتن وضعیت دانشگاه در هنگام تصمیم گیری در خصوص طرح های پژوهشی اساتید، مرتبط ساختن کمیسیون اعتبارات دانشگاه با برونداد ارزشیابی و اعتبارسنجی به منظور حمایت از مؤسسات آموزشی، همکاری با وزارت توسعه منابع انسانی جهت اجرای طرح های مربوط به ارزشیابی، حفظ و بهبود کیفیت را می توان نام برد.

ارزیابی و اعتبارسنجی در نظام آموزش عالی فرانسه ساختار نظام آموزشی کشور فرانسه متشکل از شش مقطع می باشد: آموزش پیش دبستانی، ابتدائی، کالج، لیسه، فوق دیپلم و دانشگاهی. کودکان گروه سنی ۵-۲ سال از آموزش پیش دبستانی اختیاری برخوردارند. طول دوره ابتدائی نیز ۵ سال بوده و گرته سنی ۱۱-۶ سال را شامل می شود. آموزش متوسطه با پیروی از سیاست های رعایت تنوع و عدالت و راهنمایی تحصیلی و شغلی برای کلیه دانش آموزان تا ۱۶ سال به صورت رایگان و اجباری فراهم می باشد. تحصیلات دانشگاهی کشور فرانسه در سه دوره متوالی برنامه ریزی شده و گذراندن هر دوره منجر به صدور مدرک ملی می گردد: اولین دوره، دوره آموزش عمومی و هدایت است. این دوره اساساً به صورت دوره آمادگی برای دنبال کردن دوره دوم طراحی شده است. دوره دوم، دوره تعمیق دانسته ها و تخصص است و بر اساس نوع آموزش انتخابی، بین یک سال (لیسانس) تا دو سال (فوق لیسانس) به طول می انجامد. در این دوره ها آموزش های پایه ای و آموزشها با اهداف تخصصی ارائه می شود. دوره سوم، دوره تخصصی- حرفه ای و یا آموزش در پژوهش است.

ارزشیابی و اعتبارسنجی مؤسسه های آموزش عالی در فرانسه از طریق کمیته ملی ارزیابی صورت می گیرد. این کمیته در ژانویه ۱۹۸۴ تشکیل شده و فعالیت های دانشگاهها، مدارس و مؤسسه های تحت نظر وزیر آموزش عالی و همچنین مؤسسه های آموزشی زیر نظر سایر وزارتخانه ها را مورد بررسی و ارزیابی قرار می دهد. کمیته ارزیابی در سال ۱۹۸۹ به صورت یک اداره مستقل درآمد. قانون آموزش دانشگاهی که در سال ۱۹۸۴ به تصویب رسید ارزشیابی بوسیله این کمیته را اجباری نمود. این ارزشیابی شامل یک عنصر درونی و یک عنصر بیرونی می باشد. فعالیت کمیته ملی اعتبارسنجی عمدتاً مرتبط با مؤسسه ها و مبتنی بر خط مشی های آنها و در چارچوب چشم اندازهای همگانی آنها می باشد. ارزشیابی های مؤسسه ها بویژه بر کیفیت فعالیت های آموزش و پژوهش، مدیریت منابع انسانی و بخصوص شرایط کاری دانشجویان، یکپارچه سازی منطقه ای و همکاری بین المللی مؤسسه ها متمرکز می باشد. به موازات ارزشیابی مؤسسه ها که بخش عمده فعالیت های کمیته ارزشیابی ملی را تشکیل می دهد، این کمیته فضاها و رشته های تحصیلی را نیز مورد ارزیابی قرار می دهد و مطالعات موضوعی را به سمت مسائل کلی مرتبط با آموزش عالی هدایت می نماید. فعالیت های کمیته ملی اعتبارسنجی به منظور کمک به بهبود فعالیت های مؤسسه ها و نتایج آنها در همه زمینه ها طراحی می شود. این رسیدگی ها نوعاً به شکل ارزیابی کیفیت پیامدهای مؤسسه می باشد. از این رو فعالیت کمیته ارزشیابی ملی همواره یک فرآیند دو مرحله ای می باشد. اولین مرحله، تجزیه و تحلیل می باشد که با هدف ارزیابی نقاط قوت و ضعف مؤسسه صورت می گیرد؛ مرحله دوم ارزشیابی نظامدارتری است که با هدف ارزیابی قابلیت مؤسسه برای اداره خود صورت می گیرد. در حال حاضر، سازوکار ارزیابی دانشگاهی کشور فرانسه متشکل از یک مجموعه ملاک ۱۳۴ مؤلفه ای است. این ملاک ها در سه دسته:

الف) برنامه ها و دوره های آموزشی طراحی شده (۵۲ نمونه)

ب) اجرای برنامه و دوره های آموزشی (۲۲ مؤلفه)

ج) دانشجویان و جایدهی آنها (۶۰ مؤلفه) قرار می گیرند.

سیستم ارزیابی کیفیت دانشگاهی در فرانسه وابسته به دولت بوده و به طور متمرکز و با استقلال سازمانی وظایف خود را زیر نظر یک شورا انجام می دهد. هرچند در این سیستم، ارزیابی دانشگاهی در دو مرحله: ارزیابی درونی و بیرونی انجام می شود، اما مشارکت اعضای هیئت علمی در آن در سطح حداقل قرار دارد. کوشش این سیستم بر آن است که فرهنگ کیفیت در دانشگاه اشاعه یابد.

ارزشیابی و اعتبارسنجی در نظام آموزش عالی ژاپن کشور ژاپن یکی از کارآمدترین نظام های آموزش را در سطح دنیا داراست. این کشور جزء هشت کشور صنعتی دنیا بوده و سهم عمده ای از رشد اقتصادی و پیشرفت خود را مدیون نظام قوی آموزشی است. پس از جنگ جهانی دوم ژاپنی ها از برنامه ریزان آمریکائی استفاده زیادی برای بازسازی نظام آموزشی کردند. با توجه به اینکه ساختار و جو علمی ژاپن در مقایسه با دیگر کشورهای آسیایی به میزان چشم گیری از ایالات متحده آمریکا تاثیر پذیرفته است، نظام اعتبارسنجی آمریکا نیز در این زمینه مورد پذیرش و مناسب به نظر می رسد، که البته با تغییراتی چند در حال اجراست. عمده این تفاوتها مربوط به وابستگی نهاد اعتبارسنج به

وزارت علوم، ارائه تسهیلات به دانشگاهها و موسسات غیرعضو و غیر اجباری بودن عضویت در موسسه اعتبارسنج در ژاپن برخلاف آمریکا است.

تا پیش از سال ۲۰۰۰ نظام تضمین کیفیت آموزش عالی در ژاپن تحت حاکمیت و نظارت دولتی بود و اعتبارسنجی عموماً توسط موسسه اعتبارسنجی دانشگاهی ژاپن (JAUU) صورت میگرفت.

JAUU موسسه اس مستقل است که در اواسط سال ۱۹۴۷ میلادی با پشتیبانی ۴۶ دانشگاه دولتی، ملی و خصوصی این کشور تاسیس شد. لازم به ذکر است با وجود اینکه در ساختار آموزش عالی کشور ژاپن، وظیفه نظارت کیفی بر آموزش به عهده وزارت علوم این کشور است، مسئولیت اعتبارسنجی و ارزشیابی عملکرد دانشگاهها به عهده نهادها و موسسات خصوصی گذاشته شده است.

JAUU در سال ۱۹۹۲ آیین نامه ای را برای ارزیابی درونی و خود اعتبارسنجی تهیه و منتشر کرد و پس از آن در سال ۱۹۹۶ به ارائه و تنظیم یک برنامه ارزیابی بیرونی برای دانشگاههای داوطلب اقدام نمود. پس از آن با انتشار گزارش ارزیابی عملکرد وزارت علوم این کشور در سال ۱۹۹۸، پیشنهاد تاسیس یک نهاد متمرکز و مستقل با وظیفه جمع آوری اطلاعات قابل اطمینان و تحلیل آنها و تهیه گزارش، بصورت جدی مطرح شد.

در سال ۲۰۰۰ میلادی موسسه ملی مدارک علمی (NIAD) نظام تضمین کیفیت جدیدی را برای موسسات آموزش عالی ژاپن پیشنهاد کرد که مورد پذیرش قرار گرفت و مسئولیت انجام آن نیز از طرف دولت به خود این موسسه واگذار شد.

اهداف NIAD بصورت خلاصه، بهبود و پاسخگوئی است که در جهت نیل به این اهداف علاوه بر وظیفه اعطای مدارک علمی، وظایف سه گانه زیر را نیز عهده دار شده است:

(۱) ارزشیابی دانشگاهی؛

(۲) پژوهش در ارزشیابی و سنجش کیفیت دانشگاهی؛

(۳) جمع آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار داده های مربوط به ارزشیابی دانشگاهی از زمان شروع این طرح توسط NIAD، ساختار ارزشیابی در ژاپن با تغییرات عمده ای در نظام دانشگاهی ملی واجه شده است؛ از این رو می توان گفت تضمین کیفیت در آموزش عالی ژاپن زمینه ای پیچیده دارد که برای شناخت هرچه بهتر ساختار آن نیاز به تعمق در شناخت وظایف و ساختار جاری نظام آموزش عالی، زمینه اجتماعی، ساختار سازمانی نمایندگی های سنجش و فرآیند ارزشیابی است.

جمع بندی نظرات:

به طور خلاصه این بدیهی است از زمانیکه نمایندگیهای اعتبارسنجی در جهت ایجاد استانداردهای ارزشیابی برنامه های آموزشی تلاش کرده اند، موضوعات و مسایل متفاوتی مطرح شده است. در طی ۵۰ سال گذشته نمایندگیهای اعتبارسنجی منطقه ای برای بررسی و رفع چنین مسائلی تلاش کرده اند. تجارب آنها حاکی از آن است که تأکید بر ساختار آموزشی، فرآیندها و منابع، محدودیت های خاص خود را دارد. همچنین اطلاعات کمی و ویژه نیز از

محدودیت هایی برخوردار است. رویکردهای بسیار جدید که پیامدهای دانشجو یا پیامدهای مؤسسه ای را مدنظر قرار می دهند، ممکن است سهم مجزایی داشته باشند. به نظر می رسد که این رویکرد اخیر از یک امتیاز مهم برخوردار است. بر اساس این رویکرد، هدف، تسهیل اقدامات مطلوب و یا ثبت پیشرفت نیست، بلکه اثر بخشی آموزشی از طریق فرآیندهایی کسب می شود که مؤسسه را به جمع آوری شواهدی از حمایت های موجود برای ایجاد پیامدهای مطلوب آموزشی تحریک می کند. موضوعی که در این میان تداوم دارد، این است که به نظر می رسد در این جریان همیشه به اطلاعات کمی نیاز است. البته استفاده از قضاوت نیز به عنوان یک اصل جایگاه خود را حفظ نموده است. پس با توجه به رهنمودهای مربوط به تجربه چندین ساله اعتبارسنجی در تدوین استانداردها در ابتدا باید پیچیدگی انواع مختلفی از تدارکات و روش های ارائه آموزشی را در نظر گرفت و دیگر این نکته نیز باید درک شود که تدوین یک استاندارد خاص و منحصر به فرد برای کنترل و تعیین کیفیت آموزشی امکان پذیر نمی باشد.

ربابه تاجیک

منابع و مآخذ

- ۱ - دکتر بازرگان، عباس؛ ارزشیابی آموزشی؛ نشر سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)؛ ۱۳۸۶ سال
- ۲ - خاواس، الین ال؛ ترجمه: حسن رضا زین آبادی، مرجان سلیمی، فاخته اسحاقی، کوروش پرنده؛ سازمان سنجش آموزش کشور؛ دی ماه ۱۳۸۴
- ۳ - محمدی، رضا؛ فتح آبادی، جلیل؛ ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی؛ سازمان سنجش آموزش کشور؛ بهمن ماه ۱۳۸۴
- ۴ - حجازی، یوسف؛ دکتر بازرگان، عباس؛ فرآیند اجرای ارزیابی درونی در گروههای آموزشی دانشگاهی؛ نشر دوران؛ سال ۱۳۸۶